

В.С.Канцір

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національного університету «Львівська політехніка»

Ю. Р.Кузик

студентка 4 курсу
Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національного університету «Львівська політехніка»

ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ

Виконання завдань кримінального провадження вимагає охорони прав, свобод та законних інтересів усіх його учасників. До таких учасників у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України віднесено і цивільного позивача. У зв'язку з цим сьогодні є досить нагальною проблема суворого дотримання прав не лише підозрюваного, обвинуваченого та цивільного відповідача, а й цивільного позивача як особи, якій злочином заподіяно матеріальну та/або моральну шкоду.

Проблемність розглядуваного питання пов'язана з тим, що саме на досудовому етапі кримінального провадження встановлюється особа, яка вчинила злочин, збираються докази її винуватості, з'ясовується вид і розмір шкоди, яка за рішенням суду у випадку задоволення цивільного позову підлягає відшкодуванню у повному обсязі. Тому, враховуючи правові наслідки заподіяної злочином шкоди, чинний КПК України у своїх положеннях встановив вимоги як до самого цивільного позову, так і до порядку його подання, забезпечення, доказування та задоволення [1].

Особливістю кримінальне провадження повинно бути забезпечено ефективною системою процесуальних дій, спрямованих на виявлення майна підозрюваного, обвинуваченого, підсудного або цивільного відповідача – для відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, опосередком накладення на таке майно арешту в порядку статей 170 та ст. 171 КПК України, застосування спеціальної конфіскації – статті 96-1 КК України, п. 6 ч. 1 ст. 91, ст. 100 КПК України та конфіскації майна – ст. 59 КК України. Такі чинники спонукають стверджувати про необхідність удосконалення самої платформи правовідносин, пов'язаних із забезпеченням та вирішенням цивільного позову в кримінальному провадженні [2].

КПК України регламентує, що статус цивільного позивача у провадженні може набути:

- 1) фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано: а) майнову; б) та/або моральну шкоду;
- 2) юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано лише майнову шкоду [2].

Цивільний позов у кримінальному провадженні науковці розуміють, як вимогу потерпілої особи, яка зазнала матеріальної (майнової) шкоди від злочину, її представника або в її інтересах прокурора, до підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які несуть майнову відповідальність за його дії, про відшкодування цієї шкоди яка заявлена органу досудового розслідування, слідчому, прокуророві, судді (суду) у кримінальному правопорушенні до початку судового розгляду справи [3].

Відповідно, цивільний позов, як клопотання про захист прав та інтересів, має свій зміст (сукупність елементів позову) та свою форму (позовну заяву).

Але варто зауважити, що КПК України дозволяє на етапі підготовчого провадження до судового розгляду, пред'явити цивільним позивачем (потерпілим) цивільний позов, якщо його не було пред'явлено під час досудового розслідування. Також, процесуальні можливості першої судової стадії дозволяють внесення доповнень або уточнень до вже поданого цивільного позову.

У зв'язку із цим, слушно наголошує Воробйова І. А., що нагальним на практиці залишається питання щодо вжиття судом заходів спрямованих на забезпечення заявленого цивільного позову. Наприклад, до вказаного висновку доцільно дійти виходячи з аналізу положень ст. 315 КПК України у пунктах 4-5 ч. 2 якої зазначається, що з метою підготовки до судового розгляду, суд вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду, має право розглянути клопотання учасників судового провадження про витребування певних речей чи документів. Вказане твердження є неоднозначним, оскільки згідно ст. 333 КПК України, саме в судовому засіданні, вирішується питання про

застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Доцільна аргументація положення КПК України (глава 27 «Підготовче провадження») про те, що суд не може переходити до судового розгляду, не вирішивши питання про забезпечення поданого цивільного позову [1].

Проф. Х. Р. Ханас наголошує, що однією з новел чинного КПК України є норма про те, що цивільний позов може бути пред'явлено і в справах про інші суспільно небезпечні діяння, які не є кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 128 КПК України). Йдеться про суспільно небезпечні діяння, передбачені законом України про кримінальну відповідальність, вчинені в стані неосудності, або якщо особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку. Також, якщо таке діяння було вчинено неповнолітнім, до якого застосовується примусовий захід виховного (медичного) характеру.

Варто зауважити, що коли йдеться про випадки відшкодування шкоди, заподіяної суспільно небезпечними діяннями осіб, які перебували у стані неосудності, або якщо вони вчинили кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку, або діяння, вчинені неповнолітніми, які зрештою вирішуються в порядку цивільного судочинства, то особливих підстав для критики можливості розгляду цих питань у кримінальному судочинстві немає. До прикладу, в Італії пред'явлення цивільного позову не допускається в кримінальному судочинстві щодо неповнолітніх правопорушників, а в Естонії цивільний позов може бути пред'явлений і вирішений по суті при провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру [4].

Таким чином, цивільний позов розглядають як матеріально-правову вимогу, яка реалізується в передбаченій законом процесуальній формі (позовній заяві) і являє собою клопотання цивільного позивача до підозрюваного, обвинуваченого, а у випадках, передбачених законом, – до цивільного відповідача, про відшкодування визначеної в грошовому еквіваленті шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. Одночасне вирішення в межах кримінального провадження цивільного позову, сприяє захисту майнових і немайнових прав фізичної особи та/або майнових прав юридичної особи шляхом: об'єднання предмета доказування матеріально-правової та цивільно-правової відповідальності особи; наявності обов'язку органів досудового розслідування й прокуратури встановити осіб, які несуть цивільну правову відповідальність за заподіяну кримінальним правопорушенням шкоду; усунення дублювання в одночасному проведенні кримінального та цивільного судового розгляду, що за своєю метою сприяє об'єднанню провадження й унеможливорює винесення не однотипних рішень з тих самих питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воробйова І. А. (2016). Забезпечення та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Класичний приватний університет. Запоріжжя. 218 с. Retrieved from: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Vorobiyova.pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012. Retrieved from: <http://www.rada.gov.ua>; Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001. Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Удалова Л.Д., Рожнова В.В., Савицький Д.О., Хабло О.Ю. (2012). Кримінальний процес України. Навчальний посібник. Київ: Видавель.
4. Ханас Х. Р. (2013). Цивільний позов у кримінальній справі за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Бюлетень Міністерства юстиції України: Офіційне видання*. № 1. С. 138-145.

М.М. Коваль

к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу

А.В. Малиновська

студентка 3 курсу, група ПВ-33

ЕКСПЕРТИЗИ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬСЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО ЗІВАЛТУВАННЯ

Згвалтування – це особливий вид злочинів, який несе підвищену небезпеку для соціуму. Під час розслідування факту вчинення даного виду кримінального правопорушення, важливе значення має проведення таких слідчих дій, як допит потерпілої, огляд місця події, обшук, огляд одягу, допит підозрюваного, перевірка показань на місці скоєння злочину, пред'явлення для упізнання, прове-